

Peter Lodenius/ Kansan Uutiset 9.7.2010

Pintaa syvemmältä

Maa rikastuu, kansalaiset köyhtyvät

Yhdysvallat on maailman rikkain maa, onhan se. Mutta ovatko maan kansalaiset maailman rikkaimpia? Eivät välttämättä. Miksi? Vastaus selviää lukemalla yhdysvaltalaisen The Nation-viikkolehden viimeistä numeroa. Vastaus ei sinänsä ole yllättävä, mutta se on harvinaisen selvästi esitetty.

Kaukaisella 1960-luvulla istuin usein eduskunnan kirjastossa lukemassa tenttikirjoja, mutta myös lehtiä kirjaston laajasta kokoelmasta. Miellyin The Nationiin niin paljon, että tilasin sen kotiin. Lehti oli mukavalla tavalla vaatimaton: se ei huutanut, vaan keskusteli fiksun tuntuisesti tärkeistä asioista. Lehden ulkoasu oli vastaavalla tavalla hillitty, ei kiiltävää paperia, ei juuri valokuvia. Suhteeni lehteen loittoni joksikin aikaa, mutta nyt olen taas pitkään seurannut sitä netin kautta. Sisältö on yhtä tasokasta ja sympaattista kuin ennen vanhaan. Viimeisimmässä numerossa pohditaan usean kirjoittajan voimin palkkojen jälkeenjääneisyyttä ja tuloerojen kasvua. Pääjutun kirjoittaja Robert Reich hahmottaa erinomaisen selkeästi tilannetta. Hänen mukaansa finanssikriisin perimmäinen syy ei ollut Wall Streetin konnuudet, vaikka nekin vaikuttivat, vaan tuloerojen jatkuva kasvu. Vuonna 1928, ennen suurta lamaa, amerikkalaisten rikkain prosentti keräsi 23,9 prosenttia kansakunnan kokonaistulosta. New Dealin, toisen maailmansodan ja sen jälkeen noudatetun sosiaalipolitiikan vaikutuksesta tämä osuus pieneni tasaisesti ja oli 1970-luvun lopussa enää 8–9 prosenttia. Tämän jälkeen tuloerot alkoivat taas kasvaa ja vuonna 2007 rikkain prosentti sai 23,5 prosenttia kokonaistuloista.

Yhdysvaltain kaksi suurinta lamaa alkoivat näitä tuloerojen huippuja seuranneina vuosina 1929 ja 2008. Tämä ei ole mikään sattuma. Kun talouskasvun hedelmät kasautuvat pienelle joukolle, suurelle enemmistölle ei jää tarpeeksi ostovoimaa ja osa tuotantokapasiteetista jää käyttämättä. Inflaatiotarkistettu mediaanipalkka ei ole juuri kasvanut Yhdysvalloissa vuosikymmeniin ja vuodesta 2000 vuoteen 2007 se tosiasia laski. Palkkataso ei ole siellä korkeampi kuin Pohjois-Euroopassa, mutta kulutus paine on suurempi, ja tästä on seurannut huomattava velkaantuminen. Mutta Reichin mukaan ”ongelma ei ole että tavalliset amerikkalaiset ovat kuluttaneet yli varojensa, vaan että heidän varansa eivät ole kasvaneet, vaikka kasvava talous olisi voinut ja sen olisi pitänyt kasvattaa myös heidän varojaan”. Reich näkee toisenkin yhtäläisyyden vuosien 1929 ja 2008 välillä: Kun tulot keskittyvät rikkaimmille, he sijoittavat suuren osan rahoistaan sellaiseen varallisuuteen jonka arvellaan kiinnostavan muitakin sijoittajia. Tällöin syntyy suhteeton ryntäys esimerkiksi it-osakkeisiin tai kiinteistöpapereihin. Tuloksena on kuplia, jotka vähitellen puhkeavat tuhoisin seurauksin.

Vuoden 2008 finanssikriisi ei kehittynyt suureksi lamaksi, koska hallitus oli oppinut rahankierron tärkeyden pelastaen useimpia pankkeja ja joitakin velallisia. Sen sijaan talouden perusrakenteisiin ei puututtu. Mediaanipalkat jatkavat pienenemistään ja huipulla olevat saavat edelleenkin leijonanosan tuloista. Siksi keskiluokalla ei edelleenkään ole sitä ostovoimaa, jota tarvittaisiin talouden pyörien vauhdittamiseksi. (Tähän väliin täytynee huomauttaa, että työväenluokasta ei puhuta Yhdysvalloissa, eikä degrowth-ajattelu

kuulu näihin keynesiläisiin ajatuskuvioihin.) Käänte tapahtui 1970-lopulla. Yleensä se selitetään Milton Friedmanin opeilla ja Ronald Reaganin politiikalla, mutta Reichin mielestä syy uudesti alkaneeseen tuloerojen kasvuun löytyy uudesta teknologiasta. Konttilaivat ja lentokuljetukset yksinkertaistivat tuotannon siirron matalapalkkamaihin. Kotimaassa tietoteknologia taas korvasi monet palvelutehtävät koneilla. Jäljellejääneistä tuotanto- tai palvelutehtävistä maksetut palkat eivät kasvaneet, kun taas yritysjohdon ja finanssialan tuntijoiden korvaukset nousivat pilviin.

Miksei tätä kehitystä yritetty jarruttaa? Reich katsoo, että tähän olisi ollut mahdollisuus. Hallitus olisi voinut vahvistaa työntekijäpuolen neuvotteluasemaa palkkatason korottamiseksi, varsinkin kansainväliseltä kilpailulta suojatuilla aloilla. Työttömyyskorvauksia ja muita turvaverkkoja olisi voitu vahvistaa. Talouskasvun antamalla varoilla olisi voitu parantaa varhaiskasvatusta, koulu- ja yliopistojärjestelmää, terveydenhoitoa ja julkista liikennettä. Mikäli tämä olisi edellyttänyt lisärahoitusta, olisi voitu nostaa korkeatuloisten veroja. Kannattavilta suuryrityksiltä olisi kielletty työvoiman huomattava väheneminen – lähtemään joutuneet olisivat saaneet vuoden palkan. Yhtiöiltä, joiden tutkimustoiminnan rahoittamiseen veronmaksajat ovat osallistuneet, olisi edellytetty uusien työpaikkojen luomista Yhdysvaltoihin. Minimipalkka olisi noussut inflaation tahtiin. Tehtiin kuitenkin päinvastoin. Hallitus vähensi säätelyä, yksityisti ja ulkoisti, hävitti suojaverkkoja, laski korkeimpien tulojen verotusta noin 80 prosentista noin 35 prosenttiin, teki monille mahdolliseksi muuntaa ansiotuloja pääomatuloiksi (vero vain 15 prosenttia) ja poisti perintöveron kokonaan. Sen sijaan arvolisäveroa nostettiin. Yhtiöt saivat vapaasti vähentää työpaikkoja, laskea palkkoja ja sabotoida ay-liikettä. Finanssialan säätely vähennettiin ja Wall Streetin sallittiin muuttua elinkeinoelämän palvelijasta sen herraksi. Toimitusjohtajien palkat saivat nousta pilviin – vielä 1960-luvulla ne olivat 30 kertaa suuremmat kuin työläisten palkat, nyt ne ovat 300 kertaa suuremmat.

”Tästä olisi liian helppoa syyttää Ronald Reagania ja hänen republikaaneja. Demokraatit ovat olleet melkein yhtä haluttomia toimimaan epätasa-arvoa vastaan, tai edes myöntämään sen olemassaoloa aikamme keskeisenä taloudellisena ja sosiaalisena ongelmana. Bill Clintonin työvoimaministerinä minun pitäisi tietää tämä.” Niinpä. Reich ei ole kuka tahansa pohdiskelija, vaan hän on nähnyt kehityksen hyvin läheltä ja yrittänyt vaikuttaa siihen, onnistumatta. Hänen selityksensä on yksinkertainen: Rahan valta politiikassa on kasvanut. Poliitikot ovat yhä riippuvaisempia elinkeinoelämän rahoituksesta vaalikampanjoissaan. Lobbaajilla on yhä enemmän valtaa.

Näinhän tämä menee Suomessakin, sen vaalirahoitusskandaalitkin osoittavat. Reich näyttää, kuinka nykymeno on elinkeinoelämällekin tuhoisa ja tulee johtamaan uusiin vakaviin kriiseihin. Miljonääreille on kuitenkin tärkeämpää pelastaa omat rahansa. Vaikka Björn Wahlroos julistaa Financial Timesissa, että Euroopalla ei ole enää varaa avustaa työttömiä ja yksinhuoltajia, Robert Reich osoittaa, että meillä päinvastoin ei ole varaa kasvaviin tuloeroihin.